

פתרון הבחינה

היסטוריה

קיץ תשפ"ד, 2024, שאלון: 22381

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

- התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
- תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
- חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

בשאלון זה שמונה נושאים, ועל הנבחן לבחור שניים מהם.
בכל נושא שני פרקים, על הנבחן לענות על שלושה סעיפים/שאלות.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

על הנבחן לענות על שלושה סעיפים/שאלות קטנות:

פרק ראשון

שאלה 13 – המשפחה וההנהגה היהודית בגטו קרקוב – קשיים ודרכי התמודדות

סעיף א'

שלושה קשיים מתחומים שונים עימם התמודדו משפחות בגטו קרקוב עד לתקופת ביצוע "הפתרון הסופי":

- פגיעה במרקם המשפחתי לאור הצפיפות – לגטו הוקצו מספר מועט של רחובות שכללו 320 בתים, רובם ישנים, בני קומה אחת או שתיים, דירות קטנות, לא מרוצפות, ברמת תחזוקה ירודה ואמצעים סניטריים פרימיטיביים. כל חדר הכיל כ-7 אנשים בממוצע, בכל דירה התגוררו כמה משפחות, דבר שגרם למחלוקות בין אנשים זרים ששהו יחד ונאלצו לחלוק מטבח, שירותים וחיים ללא אינטימיות כלל.
- השגת מזון – הגטו התקיים בשטח עירוני שלא יכול היה לספק את המזון הנדרש על מנת לשרוד, ולכן נזקקו לאספקה של מזון מחוץ לגטו. השלטון הגרמני לא אפשר אספקה ראויה של מזון לגטו, מכיוון שמטרת הגרמנים הייתה לשבור את גופם ורוחם של היהודים ע"י הרעבה מכוונת. הקצבת המזון הגרמנית הייתה 250-300 קלוריות ביום. מחיר המוצרים עלה באופן מתמיד ומשפחות עניות לא יכלו להרשות לעצמן לרכוש מזון. עם התארכות השהייה בגטו אזל מעט הכסף שרוב תושבי הגטו החזיקו ברשותם, כך שהיה רעב. ילדים לקחו חלק בהברחות המזון והעמידו את עצמם בסכנת חיים. בכך גם לקחו חלק באחריות על המשפחה מעבר לגילם ותפקידם.

3) פגיעה בשגרת החיים לאור האיסור על החינוך – עוד לפני הכניסה לגטו אסרו הנאצים על הלימודים ועל קיום מערכת החינוך היהודית. הילדים נותרו ללא מעש, ללא מסגרת, בגטו בו המראות קשים והמציאות אכזרית.

דרכי התמודדות עם שניים מהקשיים:

- 1) השגת המזון – מעבר לילדים שהבריו מוזן הבריו מוזן לגטו גם יהודים שעבדו מחוץ לגטו, משאיות אשפה עירוניות שעברו בגטו סייעו בהברחת מזון לגטו, נוסעים פולניים שעברו עם החשמלית בגטו, זרקו חבילות ללקוחות יהודים קבועים, במקומות שנקבעו מראש.
- 2) האיסור על החינוך - מורים קיימו לימודים בסתר לילדים בגיל בית ספר יסודי, גם בבתי היתומים בגטו לימדו את הילדים, הוקמו גני ילדים ביוזמה פרטית. חלק מהילדים חזרו לפעילות בתנועות הנוער שספקו להם מציאות חלופית, תחושת אחדות ורגעי אושר.

סעיף ב'

- **הדילמה שבאה לידי ביטוי בקטע המקור** – האם להשאיר את הילדים עם המשפחה או למצוא להם מסתור מחוץ לגטו, במקרה זה – בחסות מנזר נוצרי. "מציע לך, שתמסור את ילדיך להסתרה באחד המנזרים..." הצגת הדילמה - להישאר יחד בגטו – חיובי - המשפחה נשארת יחד ותומכת זה בזה, ואולי יש סיכוי להינצל יחד. שלילי – רבים מההורים ידעו כי האקציות הן להשמדה. היה ברור שהילדים בקבוצת הסיכון הגבוהה ביותר. מציאת מסתור לילד מחוץ לגטו – חיובי - הסיכוי להצלתו עולה מאחר והוא בקבוצת הסיכון הגבוהה ביותר. שלילי - ההפרדה הנכפת על המשפחה, החשש שההצלה לא תצלח ואז יוותר הילד לבד בעולם עוין. כמו כן היה סיכון שילדים לא יוחזרו להוריהם לאחר המלחמה, שבמסגרת מנזרים יעברו הילדים התנצרות ובמסגרת המסתור יעברו ניצול והתעללות.

השיקולים של אברהם בוסק –

נגד שליחת הילדים –

"פקפקתי אם יהיה לי הכוח להיפרד מהילדים" – קושי גדול לפרק את המשפחה ולשלוח את הילדים אל הלא-נודע, ללא ההורים;

"העובדה שהרבה משפחות עם ילדים היו בגטו" – צרת רבים...הורים רבים בחרו שלא לשלוח את הילדים להסתרה מחוץ לגטו כך שאולי זו ההחלטה הנכונה.

בעד –

"ההיגיון אמר שלא ייתכן שקט בגטו לאורך זמן" – היה ברור שצריכה לבוא אקציה נוספת, ואז ברור שהילדים בסיכון גדול, כמו שאמר לו הפולני הטוב: "אלפים מתוך הילדים שולחו מהגטו לאי שם...". ובעצמו "לעיניי עלו תמונות של הורים וילדים ההולכים בשיירה למוות" – נראה כי הישארות בגטו כמשפחה תוביל לכך שכולם ימותו יחד. העברת הילדים למקום מוגן מבעוד מועד תוביל לכך שאולי לפחות הם, ינצלו.

- **דילמה אחת שהייתה ליוזנראט בגטו קרקוב בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי"** –

אקציית מארס 1942 הפתיעה את הגטו ואת היוזנראט. משלחת מעקב שאורגנה עקבה אחר הרכבת והביאה את הידיעה שהמסע מסתיים במחנה השמדה. ד"ר רוזנצוויג החליט להפיץ את המידע לתושבי הגטו. שיקול למה לא להפיץ – העניין יעורר בהלה בזמן שלא באמת קיים פתרון או דרך להתמודד, יהודים עשויים להפסיק לבצע את הפקודות וחיסול הגטו יוקדם. שיקול למה להפיץ – זכותם של היהודים לדעת את האמת על העתיד לקרות ולבחור בדרך להתמודד.

ניתן להציג גם את הדילמה של רוזנצוויג לגבי רישום יהודים רבים מן המותר לו כעובדים חיוניים באקציית יוני.

שאלה 14 – שנת 1942 – שנת מפנה במדיניות הגרמנים ובתגובות של היהודים בקרקוב סעיף א'

- הסבר לטענה כי בשנת 1942 חל מפנה במדיניות הנאצים כלפי הפולנים וכלפי היהודים בקרקוב, באמצעות ארבע עובדות (שתיים מול הפולנים ושתיים מול היהודים) -

מפנה במדיניות נגד הפולנים בשנת 1942 -

במסגרת ההחרפה נגד הפולנים, בוצע שוב גל מאסרים שלאנשי רוח פולנים (ציירים, מוסיקאים, שחקנים) וקציני מילואים. אסירים בבתי כלא פולניים נשלחו לאושוויץ להשמדה. הוקטנו מנות הלחם הרשמיות, ונקבעה מכסת גיוס חדשה של פועלים פולניים לעבודות כפייה בגרמניה.

מפנה במדיניות נגד היהודים בשנת 1942 -

החל ממאוס 1942 החלו יהודי קרקוב להישלח להשמדה במחנה בלז'ץ. באקציות 1942 נשלחו מקרקוב מעל 13 אלף יהודים להשמדה.

באקציות יוני 1942 בוטל היודנראט והחליף אותו פקיד ששיתף פעולה באופן מלא עם הנאצים. הקהילה שמספרה צומצם באופן מהותי, הפכה להיות מופקרת לחלוטין, ללא גורם מייצג או הדואג לצרכיה.
- **שניים מהגורמים למפנה במדיניות דווקא בשנה זו -**

גורם אחד שהשפיע על המדיניות כלפי הפולנים - בחודשי החורף שבין 1941-1942 נעצרה הלחימה בין הנאצים ל"צבא האדום" (צבא ברית המועצות). באביב 1942 הייתה הסלמה של הגרמנים ביחס כלפי הפולנים במטרה לשבור את רוח הלחימה המחתרתית בפולין כדי שלא תפריע בעתיד הקרוב למתקפה המחודשת של הנאצים על ברה"מ. פולין הייתה העורף הגרמני ודרכה עברו הכוחות והלוגיסטיקה הנאצית בדרכם לחזית הרוסית ולכן שמירה על עורף בטוח הייתה משמעותית מאוד עבור הנאצים.

גורם אחד שהשפיע על המדיניות כלפי היהודים - החל מקיץ 1941 עברו הנאצים להשמדה המונית של היהודים, תחילה בברות ירי, באזור הכבוש מהרוסים, ובהמשך באמצעות מחנות השמדה ייעודיים. בינואר 1942, תוך כדי תהליך בניית המחנות, התקיימה וועידת ואנזה שתיאמה את ביצוע הפתרון הסופי באמצעות המחנות. עם סיום הקמת והכשרת המחנות לפעולה, החלו יהודים להישלח אליהם להשמדה. בתוכם יהודי קרקוב ששויכו למחנה בלז'ץ.

סעיף ב'

- **הדילמה המשתקפת בשתי הפקודות היא -** האם להציג את זהות הארגון, הזהות היהודית, ואת שמו הרשמי של הארגון המכריז על שייכותו ליהודים.

ההחלטה שהתקבלה בקטע המקור הראשון היא לא להציג את הזהות היהודית - "היננו מחליטים להעמיד פני לא יהודים.."

ההחלטה שהתקבלה בקטע המקור השני היא לחשוף את זהות הארגון כיהודי - "להסיר את המסווה מעל פנינו...מעתה נופיע כיהודים..."
- **השיקולים שהשפיעו על ההחלטה להסתיר את זהות הארגון, קטע ראשון -** "פעולתנו עלולה להחיש את חיסולם של היישובים היהודים האחרונים, וכתוצאה מכך להטיל עלינו - אולי לא בצדק - את האחריות למותם של רבבות יהודים..." החשש שקישור פעולות ההתנגדות החמושות יהיה ליהודי הגטאות ויוביל לחיסולם המהיר.

אחד השיקולים של המחתרת לעזוב את הגטו וללחום בנאצים מהעיר, מהאזור הארי, הייתה על מנת למנוע את קישור הפעולות ליהודים ומניעת פגיעה בקהילה.

- **השיקולים שהשפיעו על ההחלטה לחשוף את זהות הארגון, קטע שני** – "נעלמו התנאים הפוליטיים... אשר חיבו אותנו להסתיר..." המקור פורסם בינואר 1943, לאחר פעולת ציגנריה, בה נחשף הסוד. הנאצים תפסו חלק ממנהיגי המחתרת ולוחמים רבים, אסרו והרגו אותם וסוד היותם יהודים נחשף ממילא. לכן אין יותר צורך בהסתרה שלו. במקביל, ברור ללוחמים הנותרים כי חיסולו של הגטו עומד בפתח – מחנה פלשוב מסיים את בנייתו לקראת קליטת היהודים העובדים, הגטו כבר חולק לשני חלקים המפרידים בין העובדים החיוניים לכל היתר כך שברור שפעולת מחתרת גלויה של יהודים כבר לא תהיה הסיבה לפגיעה בקהילה.

פרק שני

שאלה 15

ההבדלים בין היודנראט לבין מנהיגי תנועות הנוער:

- מקור הסמכות – סמכות היודנראט ניתנה לו מהנאצים. הם בחרו את יושבי הראש, הם קבעו את תפקידיו והוא פועל עבורם ובאמצעותם, אנשי היודנראט אינם בהכרח בעלי כישורי מנהיגות, אלא דווקא יכולת ארגון; סמכות מנהיגי התנועות ניתנה להם ע"י החניכים שמכירים בהם כמנהיגות, זו מנהיגות הצומחת מלמטה, מתוך חברי הארגון, נשענת על כריזמה אישית ויכולת הנהגה.
- תחומי הפעילות – היודנראט ניהל את הגטו, על כל מכלול ענייניו – דאג למגורים, לחלוקת המזון שהוכנס ע"י הנאצים (וגם סייע בהגדלתו ע"י הברחות), שיבץ אנשים למקומות העבודה, ועובדים לעבודות הכפייה, דאג למצב התברואתי של הגטו באמצעות בתי חולים ותרופות. לעומתם עסקו מנהיגי התנועות בשמירה על חברי התנועה ועל הקשר בין התנועות – הם השיגו עבור החברים את האישורים הנדרשים, קיימו פעולות ומפגשים שגרתיים על מנת לשמור על רוח החניכים, על האחדות הרעיונית והמחויבות לתנועה, ובהמשך, לאחר התחלת ביצוע הפתרון הסופי, פנו לכיוון פעילות מחתרית מזויינת נגד הנאצים.
- קשיים – היודנראט נאלץ לתפקד בין הפטיש לסדן, בתווך בין דרישות הנאצים לבין דרישות הקהילה. לא הוכנס לגטו מספיק מזון ורבים היו רעבים, הצפיפות והרעב גרמו למחלות ומגפות, בכל התחומים התמודד היודנראט תוך מחסור גדול במשאבים ותחת לחץ גדול מצד הנאצים לעמוד במכסות. מנהיגי התנועות התמודדו עם הצורך לשמור על מסגרת תנועתית עבור החניכים במציאות הקשה, ובהמשך התמודדו עם הקושי להפוך למחתרת לוחמת, ללא ידע בתחום.

שאלה 16

שתי דוגמאות למדיניות הטעיה ויצירת אשליות בה נקטו הנאצים כלפי היהודים ואיך שירתו את צרכי הנאצים –

- (1) הקמת הגטו נועדה אף היא להטעיה ואשליה כאילו מקבלת הקהילה אוטונומיה לנהל את ענייניה, כאילו יש להרחיק יהודים מהחברה הפולנית כי הם פוגעים בכלכלה או עלולים להשפיע על הפולנים למרוד. ההטעיה שימשה את הנאצים לשכנע את העולם ואת היהודים כי הכניסה לגטו נעשית ממניעים אחרים מאשר אלו שלשם הוא הוקם (הפרדה, בידוד, השפלה, שבירת חוסן וכך הלאה...)
- (2) לפני אקציית יוני פרסמו הנאצים כי עומד להיות "גירוש למחנות עבודה במזרח". היהודים נדרשו לקבל חותמת בקנקרטה על מנת להישאר בקרקוב. כל מי שלא יקבל חותמת, ישלח למחנות העבודה. בפועל היה זה שם קוד למחנות ההשמדה, לשם באמת נשלחו היהודים. ההטעיה שימשה את הנאצים למנוע בהלה ותגובה יהודית לרצח

הצפוי. היה ברור שאמירת האמת, במקרה זה תיצור תגובת פאניקה, חוסר סדר, ניסיונות בריחה והסתתרות ואולי גם אלימות. לכן בחרו הנאצים לפעול בהטעיה.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

על הנבחן לענות על שלושה סעיפים/ שאלות קטנות:

פרק ראשון

שאלה 17 – ההפוגה הראשונה ו"קרבות עשרת הימים"

סעיף א'

- החששות של משה שרת בנוגע לקיום משא ומתן מדיני בימי ההפוגה הראשונה, על פי המקור – "התקדמות ההכרה בנו מצד ארצות מערב אירופה נתעכבה עכשיו בגלל המשא ומתן העומד כאילו להתנהל..." ישראל הכריזה על היותה מדינה ריבונית באמצע מאי 1948. תהליך ההכרה של מדינות העולם במדינה הצעירה רק החל כאשר נכנס האזור להפוגה הראשונה (שהתקיימה במהלך יוני-יולי של אותה שנה). החשש של שרת, שר החוץ, היה שמדינות העולם שטרם הכירו בישראל, יחששו שאולי יהיה שינוי משמעותי באזור בעקבות המשא ומתן ולכן יחכו עם הכרתן הרשמית במדינה.
- עניין נוסף שמעלה שרת - יש גורמים, כמו בריטניה שרוצים לראות את תוצאות המו"מ כדי לקבוע את עמדתה כלפי קיומה של מדינת ישראל, ואולי בגלל תשנה את דעתה מתמיכה בחיסול המדינה לתמיכה "רק" בהעמדתה בממדים שיאפשרו לעולם הערבי לסבול את קיומה ולהתפשר איתה. אולי אם במשא ומתן יישאר שטח רב יותר לערבים, הנגב יישאר בידיים ערביות ועוד, תתמוך בכך בריטניה ותוביל את מדינות ערב להצטרף אליה לתמיכה.
- **תכנית ברנדוט** – את ההחלטה על הפוגה ליווה האו"ם בקביעת מתווך מטעמו לפתרון הסכסוך באזור – הרוזן השבדי פולקה ברנדוט. המתווך ערך הצעה אותה הציג ב-28 ביוני, בתום שבועיים של ההפוגה, בפני כל אחד מהצדדים: הצעתו הייתה שינוי מהותי בגבולות הארץ שנקבעו בתכנית החלוקה:
  1. הקמת קודנפדרציה - מדינה אחת שתתקיים משני עברי הירדן ועד לים (תכלול את עבר-הירדן). המדינה תחולק לשתי ישויות אוטונומיות – ישות יהודית וישות ערבית. כל אוטונומיה תנהל את ענייני הפנים והחוץ בעצמה. הקמת קונפדרציה תאפשר שותפות כלכלית ותנועה של אזרחים בין הגבולות.
    - הישות היהודית תכלול את הגליל, העמקים הצפוניים ומישור החוף.
    - המרכז ההררי, הדרום והנגב יועברו לשלטונה של מדינה ערבית שתסופח לעבר-הירדן ותהיה תחת שלטון ירדני.
  2. ירושלים תועבר לשלטון המדינה הערבית תוך הענקת אוטונומיה ליהודים החיים בתחומה.
  3. נמלי האוויר והים בחיפה ובלוד יהיו חופשיים.
  4. יוקם פרלמנט משותף ישראלי-ערבי שיקבע את מדיניות ההגירה לארץ, בסיוע פיקוח של האו"ם.
  5. 300,000 פליטים ערבים שברחו מביתם במהלך הקרבות יוחזרו לשטח הישות היהודית ורכושם יוחזר להם.

ביסוס לחשש של שרת ניתן לקבל מכך שברנדוט מציע להוציא את הנגב מהמדינה היהודית, דבר שצפוי לשמח את הבריטים ואולי לגרום להם לקבל יותר את מדינת ישראל בגבולות אלה.

סעיף ב'

הישגי קרבות "עשרת הימים":

בתחום המדיני –

1) מבצע דני היה סיום המערכה הצבאית בין צה"ל לצבא הירדני וקווי הפסקת הקרבות אליהם הגיעו הצדדים נותרו בעינם עד לדיונים על הסכם שביתת הנשק. ההבנה שהלחימה של צה"ל מול הירדנים הסתיימה, אפשרה הסטת המאמצים הצבאיים לגזרות אחרות ללא חשש.

2) לאור הצלחת קרבות עשרת הימים והבנה כי שיתוף פעולה ערבי-ישראלי בשלב זה אינו אפשרות אמיתית, ערך ברנדוט כמה שינויים בתכניתו: חזר בו מהכוונה לכלול את ירושלים בתחומי המדינה הערבית וקבע שירושלים תהיה בינלאומית כפי הוחלט בתכנית האו"ם המקורית; ביטל את הרעיון לפרלמנט המשותף לערבים והיהודים.

בתחום הביטחוני-צבאי –

3) במבצע "דני" (או במקור מבצע לרל"ר – לוד, רמלה, לטרון, רמאללה) שנועד להרחיב את הפרוזדור לי-ם, ולהרחיק את האיום מת"א, ריכז צה"ל כוח של ארבע חטיבות. הכוחות כבשו את לוד ורמלה וגירשו את תושביהן, ונכבשו שטחים נוספים מדרום לטרון ובחזית המרכז (ראש העין וסביבתה) שאיפשרו הרחבת הגישה ממרכז הארץ לצפונה.

4) במבצע "דקל" (נגד צבא לבנון וכוחות קאוקג'י), כבש צה"ל את הגליל המערבי, את שפרעם ואת נצרת בה ישבה מפקדת קאוקג'י. כך עברה לידי צה"ל השליטה גם על הגליל התחתון כולו.

שאלה 18 – שאלת ירושלים בשנים 1947-1948

סעיף א'

– סעיפי החלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947 בנוגע למעמד ירושלים:

העיר תעבור לשליטה בינלאומית – קריה בינלאומית.

- א. תהיה הפרדה מוניציפאלית (שלטון עירוני) – חלקים מירושלים ינוהלו על ידי רשות עירונית מטעם המדינה היהודית, וחלקים אחרים, על ידי רשות עירונית מטעם המדינה הערבית. מעליהם יהיה פיקוח בינלאומי של נציב עליון מטעם האו"ם. (קבלת אוטונומיה ליחידה היהודית)
- ב. יהיה חופש מלא בענייני פרט: חינוך, תרבות ודת. (יאפשר מימוש השאיפה לעשות בפועל את העיר למרכז הרוחני-תרבותי של העם היהודי)
- ג. הקריה הבינלאומית (הרשות מעל ליחידות האוטונומיות) תאוחד כלכלית עם המדינות היהודית והערבית. (תקווה שהעדיפות הכלכלית היהודית בעיר ובארץ תביא לשליטה כלכלית יהודית בעיר)
- ד. יהיה חופש הגירה אל העיר וממנה. (כוונה להזרים מהגרים רבים לתוך העיר וכך להגדיל את הרוב היהודי בקריה)
- ה. התושבים יוכלו לבחור באיזו אזורות להחזיק, הקריה, יהודית או ערבית.
- ו. נציגי המדינות היהודית והערבית יגנו על האינטרסים של אזרחיהן בשטח הבינלאומי. (תקווה שכל היהודים בעיר יבחרו להצטרף לאזרחות היהודית ולא יישארו אזרחי הקריה)
- ז. המשטר הבינלאומי יהיה זמני, ויסתיים כעבור עשר שנים. (פתח לשינוי בעתיד)

ז. המקומות הקדושים יהיו נגישים לכל בני הדתות השונות.

– **שלושה נימוקים לכך שהנהגת היישוב היהודי החליטה שלא לדחות את החלטה שהתקבלה באו"ם, למרות הקושי לקבל את סעיפיה –**

- 1) הבנה שזה המחיר שנדרש לשלם בתמורה לקבל את חלוקת השטח לשתי מדינות. החלוקה למדינות תאפשר הקמת מדינה יהודית סוף-סוף.
- 2) הקהילה היהודית בעיר תקבל אוטונומיה;
- 3) ניתן יהיה להפוך את העיר, החלק שבידינו, למרכז רוחני-תרבותי של העם היהודי כי יהיה חופש מלא בענייני הפרט;
- 4) חופש ההגירה יאפשר להגדיל את הרוב היהודי בעיר ובכך לשנות את הרכבה.

סעיף ב'

– **בן גוריון מצדיק את ההחלטה להכריז על ירושלים המערבית כבירת ישראל** בכך שהיא בירת הנצח של ישראל ולא ייתכן ש"ירושלים היהודית תקבל על עצמה שלטון זר, לאחר שאלפי בניה ובנותיה שחררו בפעם השלישית..וגאלו את ירושלים מהשמדה והרס" – בדצמבר 1949 נמצא בידי מדינת ישראל חלקה המערבי של העיר ועליו מכריזה ישראל כעל בירתה. חלק זה הושג בלחימה, במאבק מול ערבי העיר והצבא הירדני, יש התחייבות היסטורית לממש בו ריבונות ולכן זה מוצדק.

נימוק נוסף של בן גוריון בקטע הוא שהאו"ם איבד את התוקף המוסרי של החלטותיו "לאחר שלא הצליח לבצע את החלטותיו" – האו"ם החליט כי ירושלים תהיה קרייה בינלאומית אך במלחמה פלשו הירדנים וכבשו את חלקה המזרחי, כולל המקומות הקדושים והאו"ם שתק ולא עשה כלום. לכן הוא איבד את זכותו להחליט על גורלה של עיר וישראל קיבלה צידוק להציג ריבונות על החלק שנותר בידיה.

– **בן גוריון החליט להכריז הכרזה זו דווקא בעיתוי הזה** מפני שב-24 בנובמבר 49' התקבלה במפתיע בעצרת האו"ם הצעה, שהועלתה על ידי המשלחת האוסטרלית, לחזור ולהכריז על ירושלים כעיר בינלאומית, כפי שנקבע בהחלטת החלוקה בנובמבר 1947.

מהלך זה עורר זעם בישראל ובתגובה הכריזה ממשלת ישראל ביזמת ראש הממשלה דוד בן-גוריון ב-5 בדצמבר 1949, כי ירושלים שייכת למדינת ישראל. באותו יום אושרה החלטת הממשלה בידי הכנסת. הסיכון שהיה בהחלטה להכריז על ירושלים כבירת ישראל היה שמדובר בהחלטה המנוגדת להחלטת האו"ם שהעיר תהיה במעמד בינלאומי, החלטה שחזרה על עצמה מספר פעמים באופן עקבי לאורך שנת 1948-1949. היה סיכון שהאו"ם עצמו יפתח בהליכים למימוש הבינאום ומדינות נוספות מתוך החברות בו יפעלו נגד מדינת ישראל.

פרק שני

שאלה 19

פגיעה בתשתיות והמלחמה בדרכים היו שני אתגרים קיומיים אתם התמודד היישוב היהודי בארבעת החודשים הראשונים למלחמה. נימוק הטענה באמצעות שלוש עובדות היסטוריות:

- (1) הערבים נהגו לפגוע ללא תכנון מוקדם בכלי רכב מזדמנים, אך עד מהרה הם שכללו את פעולתם ועברו לחסימות צירים, מיקוש דרכים והנחת מארבים בנקודות מתאימות. כפריים מקומיים לאורך צירים ראשיים (כביש תל-אביב ירושלים, כביש ואדי ערה, כביש עפולה טבריה, הדרך לנגב ועוד), בסיוע אנשי הכנופיות, גרמו לאבדות רבות ליהודים והקשו מאוד על התנועה החופשית בין היישובים.
- (2) ב-27 במארס הותקפה שיירת נבי דניאל – השיירה התעכבה בדרכה חזרה מגוש עציון באופן שאפשר לפלסטינים להזעיק כוח ולבצע תקיפה לא מתוכננת על הציר. חלק מאנשי השיירה נאלצו להתבצר במבנה בדרך שהיה מכונה נבי דניאל והצליחו להיחלץ רק בסיוע הבריטים. התוצאה - 15 הרוגים, 30 פצועים. הנשק והרכב של השיירה נמסרו ע"י הבריטים לערבים.
- (3) ב-28 במארס הותקפה שיירת יחיעם - השיירה הותקפה בדרכה מנהריה ליישוב ולא היה כוח חילוץ שיסייע לה. התוצאה - 47 הרוגים.

שאלה 20

- **הסבר טענתו של גלבר כי "הגורם העיקרי לסיום המלחמה לא היו המאמצים הדיפלומטיים, אלא ההכרעה הצבאית שהושגה בחזית הדרום לאחר הפוגה השנייה"** – במהלך הפוגה השנייה בחרה ישראל לצאת לשני מבצעים גדולים בדרום, במטרה לעצב את גבולות הארץ באופן בו מעוניינת ישראל. ההכרעה הצבאית שיצרו מבצע יואב וחורב גרמה להכרעת הצבא המצרי וסללה את הדרך למשא ומתן בינם לישראל.
- שתי עובדות היסטוריות לנימוק הטענה:
- (1) במסגרת מבצע יואב נפתחה הדרך לנגב, הכוח המצרי ספג אבדות כבדות ועוצמתו נחלשה, חטיבה מצרית שלמה נלכדה ב"כיס" פאלוג'יה, וצה"ל כבש שטחים במרחב הנגב. באר שבע נכבשה, והכוחות המצרים בהר חברון ובין חלקי הנגב המזרחי והמערבי, נותקו.
  - (2) במבצע חורב כבש צה"ל את כביש באר-שבע ניצנה, ובקרבות שניהל מול הכוחות המצרים ברצועת עזה הצליחו כוחותיו לחסום את הכביש בין רפיח לאל-עריש ולנתק את המצרים מהעורף שלהם, מה שדחף את המצרים להודיע על נכונות למשא ומתן והפסקת הלחימה.
- **טענה שונה בנוגע לגורם לסיום המלחמה** – המלחמה התנהלה לאורך כשנה וחצי, במהלכה הכריזה ישראל על ריבונות. אחת הסיבות לסיום המלחמה במועד בו הסתיימה היה מאחר והמדינה הצעירה נדרשה להתפנות להקמתה ולמימוש הריבונות.
- (1) עם ההכרזה החלו גלי עליה גדולים לארץ שחייבו את המדינה לעסוק בקליטתם.
  - (2) צה"ל נלחם במלחמה תוך כדי תהליכי הקמתו. עם סיום המלחמה המשיך תהליך בניין הארגון, קליטת המחותרות, העולים, חטיבות הפלמ"ח שחייבו תשומת לב מלאה.